

Panium — Bäşinji San

Halkyňyň Talaňçylary: Pygamberlikde Rimiň beýgeldilişi we ýykylyşy

Jeff Pippenger

2025-03-05

Daniel kitaby ajaýyp pygamberlik beýanatyny açyp görkezýär; ol 2-nji bapdaky metal heýkeldan başlap, 11-nji bapdaky çylşyrymly patyşalyk çaknyşyklaryna çenli öz görnüşleriniň içinden geçýän “gaýtalap we giňeldip beýan etmek” ýörelgesini öýrär. Şu çarçuwanyň içinde ynandyryjy bir esas ýüze çykýar: b.e. öň 31-nji ýyldaky Aktium söweşi, b.e. öň 30-njy ýylda Müsüriň ýykylmagy bilen jemlenip, Daniýel 11:25, 26-nyň möhüm ýerine ýetmesi bolup durýar we butparaz Rimiň 360 ýyllyk agalygynyň daňyny alamatlandyrýar.

Daniel 11 beýik Isgenderiň biziň eramyzdan öňki 323-nji ýylda ölüminden soň imperiýalaryň ösüşi we ýykylyşy bilen başlanýar. Şeýle-de bolsa, 14-nji aýata gelende bir öwrülişik ýüze çykýar. Biziň eramyzdan öňki takmynan 200-nji ýylda, Antioh III (Magnus) çaga patyşa Ptolemeý V-e garşy Paniý söweşine taýýarlanýarka, Rim diňe bir tomaşaçy hökmünde däl, eýsem “seniň halkyňyň talaňçylary” hökmünde goşuldy. Ellinistik başagaýlyk arasynda Müsüriň bugdaý üpjünçiligini üpjün etmäge alada eden Rim, Ikinji Makedon söweşiniň dowamynda (biziň eramyzdan öňki 200–197-nji ýyllar) öz täsirini görkezdi we şeýlelik bilen onuň pygamberlikdäki ornuna esas taýýarlady.

Rimlileriň Ýahudiler Üstündäki Hökimranlygy

Miladydan öňki 63-nji ýyla geçsek, 16-njy aýat Pompeýiň Iýerusalime hüjüm edip, Mukaddesleriň Mukaddesine girmegi we “ajaýyp ýere” Rim häkimiýetini ornaşdyrmagy bilen ýerine ýetirilýär. Şondan soň, 17-nji aýatdan 22-nji aýada çenli Rimdäki şahslaryň yzygiderliligi beýan edilýär: Pompeýiň gündogar ýörişleri, Ýuliý Sezaryň basyp alyşlary we miladydan öňki 44-nji ýylda öldürilmegi, Awgust Sezaryň salgyt ýygnaýan hökümdarlygy (Luka 2:1-de bellenilişi ýaly) miladydan soňky 14-nji ýylda tamamlanýar, hem-de Tiberiý miladydan soňky 31-nji ýylda Mesihniň haça çüýlenmegine gözegçilik edýär, şol wagt “ähtiň şazadasy” ýok edildi. Iýerusalimdäki Pompeýden başlap, miladydan soňky 70-nji ýylda Iýerusalimdäki Titusa çenli uzalýan pygamberlik çyzygy, Hudaýyň halkynyň üstündäki Rim agalygynyň ugruny görkezýär.

Ybadathananyň ybadathanany harlamagy bilen başlap, rimli bir Generalyň ybadathanany ýykmagy bilen tamamlanýan bu hatar Alpha bilen Omeganın goluny berýär. Harlamak bilen başlap, weýran etmek bilen tamamlanýan bu taryhy hatar, şeýle hem, Özi hakda: “Bu ybadathanany ýykyň, Men ony üç günde täzeden galdyrarýn” diýen Şol Biriniň harlanmagyny we weýran edilmegini hem öz içine alýar. Hakykat ýewreý elipbiýiniň birinji, on üçünji we soňky harpyndan düzülendir, we Pompeý bilen başlap, Titus bilen tamamlanýan hatar, hepdäniň hut ortasynda—Mesih ähti tassyklamaga gelen mahaly—dikilen üç haçyň ortaky haçy arkaly görkezilen, ortaky ybadathana weýrançylygyny hem öz içine alýar. On altynjy aýatdan ýigrimi ikinji aýada çenli bolan aýatlar hakykatyň goluny göterýän pygamberlik hataryny aňladýar. Aýatlarda görkezilen taryhyň içinde

birnäçe möhüm pygamberlik hatary bar, emma bu hataryň esasy temasy Rimiň ýewreýleriň üstünden agalyk etmegidir.

Ligaşmalar we Şertnamalar

23-nji aýat, Ýehudalaryň Ýehuda Makkabaýyň baştutanlygynda Rim bilen ylalaşyk baglaşan miladydan öňki 161–158-nji ýyllara (1 Makkabaýlar 8) yza dolanyp, meseläni “gaýtalap we giňeldýär”. Bu, Rimiň imperiýa gurnamagyň özüne mahsus strategiýasyny—şertnamalar we bileleşikler arkaly basyp almagy, özünden öňkülerden tapawutly bolan usuly—nygtaýar. 24-nji aýat bu tapgyry jemläp, Rimiň “öz niýetlerini galalardan, hatda belli bir wagta çenli öňünden meýilleşdirjekdigini” belleýär.

Onuň bilen baglaşylan ylalaşykdan soň ol hile bilen hereket eder; çünki ol öňe çykar we az sanly halk bilen güýçlener. Ol parahatçylykly ýagdaýda welaýatyň in bereketli ýerlerine-de girer; we ol öz atalarynyň etmedigini, atalarynyň atalarynyň hem etmedigini eder; ol olaryň arasynda oljany, talaňy we baýlyklary paýlar; hawa, ol galalara garşy öz niýetlerini belli bir wagta çenli meýilleşdirer. Daniel 11:23, 24.

Bir Möhlet Üçin

“Garşy” diýip terjime edilen söz “-dan” diýen manyda-da düşünilip bilner. Rim öz meýilnamalaryny “-dan” öňünden habar berýär. Aýatdaky “-dan” sözi imperiýanyň syýasy we harby ýüregi bolan Rim şäherine, onuň strategiýalarynyň esas nokady hökmünde görkezýär. “Wagt” pygamberlik taýdan 360 ýyl bolup, Actiumdan soň Müsüriň b.e. öň 30-njy ýylda synmagyndan başlanýar we Konstantiniň Rimi taşlap, Konstantinopola geçýän b.e. 330-njy ýylynda tamamlanýar.

25-nji we 26-njy aýatlar hut Aktiýanyň özüne gönüden-göni ünsi jemleýär.

Ol öz güýjüni we gaýratyny günortanyň patyşasyna garşy uly goşun bilen gozgalar; we günortanyň patyşasy örän uly hem gudratly goşun bilen söweşe gozgaljakdyr; emma ol durup bilmez, çünki oňa garşy hileli meýiller düzüler. Hawa, onuň saçagynyň paýyndan iýýänler ony heläk ederler, onuň goşuny bolsa joşup geçer; we köp adam öldürilip ýykylar. Daniel 11:25, 26.

Miladydan öňki 31-nji ýylda, “demirgazygyň patyşasy” hökmünde Rimden wekilçilik edýän Oktawian “günortanyň patyşasy” bolan Kleopatranyň Müsürine garşy öz güýçlerini ägirt uly deňiz çaknyşygynda jemledi. Antoniý bilen Kleopatranyň “örän uly we kuwwatly goşuny” strategik “meýiller” (Agrippanyň taktikalary) hem-de dönüklükler — Antoniniň ýaranlarynyň ýüz öwürmeleri we Kleopatranyň söweşiň ortasynda yza çekilmegi — sebäpli gowşady. Miladydan öňki 30-njy ýyla çenli Müsür Rimiň bir welaýaty boldy we butparaz Rimiň jedelsiz hökümranylygyny başlatdy. Miladydan öňki 30-njy ýyldan 330-njy ýyla çenli bolan bu 360 ýyllyk döwür, Rim öz ilkinji berk galasynda merkezlenen agalygy bilen gabat gelýär; tä Konstantiniň geçirişi şol berk galany Daniel 8:11-de öňünden aýdylyşy ýaly “ýere gaçyryança”.

Hawa, ol özüni hatda goşunyň Şazadasyna çenli ulaltdy, Onuň tarapyndan gündelik gurbanlyk aýryldy, hem-de Onuň mukaddes ýeriniň mekany ýykyldy. Daniel 8:11.

Konstantin Rim şäheriniň ýerine Konstantinopol şäherini ileri tutup, Rim şäherini pese gaçyranda, ol Rim şäherinde papalyk ybadathanasynyň Rim şäheri tarapyndan alamatlandyrylýan häkimiýet ornuny eýelemegi üçin açyk bir häkimiýet boşlugyny galdyrdy. Bu hereket Ylham kitaby on üçünji bap, ikinji aýaty berjaý etdi.

Meniň gören wagşy haýwanam gaplaňa meňzeýärdi, onuň aýaklary aýynyň aýaklary ýalydy, agzy bolsa ýolbarsyň agzy ýalydy; aždarha oňa öz güýjüni, tagtyny we uly häkimiýet berdi. Ylham 13:2.

Danyýl 8-de ikisi hem “mukaddes ýer” diýip terjime edilýän, ýöne biri-birinden tapawutly iki dürli ýewreý sözi Danyýl kitabyndaky mukaddes ýer baradaky hekaýany tapawutlandyrýar. Danyýl kitaby Mesih bilen Şeýtanyň arasyndaky söweşi, Mesihiň we Şeýtanyň ýerdäki wekilleri arkaly görkezilişi ýaly, beýan edýär. Şeýtanyň ýerdäki wekili bolan Wawilon Danyýl kitabyň başynda Iýerusalimi boýun egdirýär, Iýerusalim bolsa on birinji babyň kyrk bäşinji aýatynda Wawilony ýeňýär. Iýerusalim şäheri bilen Wawilon şäheri arkaly görkezilen patyşalyklar “güýç mukaddes ýerleri”dir. Wawilon we Iýerusalim şäherleriniň ikisi hem güýç mukaddes ýerleridir, hem-de olaryň ikisiniň-de şäheriň içinde öz ybadathanalary bar. Panteon ybadathanasy Rim şäherindedir, Iýerusalimdäki ybadathana bolsa pygamberlik gürrüňindäki onuň garşylykdaş jübütidir. Wawilon hem-de Rim şäheri Iýerusalimiň galp meňzetmeleridir.

Danyýl 8-de iki ýewreý sözi bar: 11-nji aýatda «miqdash», ol ýerde kiçi şah (butparaz Rim) 330-njy ýylda Konstantin göçüp ýerleşende «onuň mukaddes ýeriniň mekany» (Rim şäherini) ýykýar. Beýleki söz bolsa 13-nji, 14-nji aýatlarda «qodesh» bolup, Hudaýyň mukaddes ýeri 2300 günden soň tämizlenmäge garaşýar. Iki söz hem mukaddes ýer diýip terjime edilse-de, «miqdash» ýa Hudaýyň galasyny, ýa-da butparaz bir galany aňladyp bilýär, emma «qodesh» Mukaddes Kitapda diňe Hudaýyň mukaddes ýerini aňlatmak üçin ulanylýar.

Danyýel 11:31-de “güýç galasy” (Rim şäheri) haram edilýär, çünki barbarlar we wandallar urşy Rim şäherine getirýärler. Aýatdaky “goşunlar” 496-njy ýylda Hlodwig bilen başlap, papalyk Rimiň doly höküm süriji bolýan 538-nji ýylyna çenli dowam etdi; şol wagt ostrogotlar şäherden kowuldy.

Aktiumdan başlanýan pygamberlik çyzygy 330-dan oňa geçýär. 30-njy aýatyň “Kittimiň gämileri” diýen sözi 455-nji ýylda Rimi talan Genserigiň ýolbaşçylygyndaky wandallary aňladýar; bu Günbatar Rimiň çöküşini alamatlandyrýar. Ondan soň Papalyk Rim ýokary galýar we 538-nji ýyldan 1798-nji ýyla çenli höküm sürýär; ýagny 1260 ýyl dowam edip, Napoleonuň generaly Berthier Pius VI-ni ele geçirip, “ölüm howply ýarany” ýetirýänçä. Butparaz Rimiň miladydan öňki 30-njy ýyldan 330-njy ýyla çenli bolan 360 ýyly Papalyk Rimiň 1260 ýylyna gabat gelýär; olaryň hersi üçünji böwet (Müsür, ostrogotlar) ýykylandynda başlanýar.

Döwrebap “demirgazygyň patyşasy” 40-njy aýatda ýüze çykýar. 1989-njy ýylda papalyk, Reýganyň ABŞ-ysy bilen gizlin ýaranlykda (arabalar, gämiler we atlylar bilen alamatlandyrylýan) “günortanyň patyşasy” bolan SSSR-i (hudaýsyzlyk/Kommunizm) agdarýar. 41-nji aýat papalygyň

“şöhratly ýurdy” boýun egdirýändigini kesgitleýär — protestant ABŞ-ny katolik ABŞ-a öwürmek bilen — 42-nji we 43-nji aýatlar bolsa Müsür arkaly şekillendirilýän Birleşen Milletler Guramasynyň, dünýäni Armageddona alyp barýan, Birleşen Milletler Guramasyndan (aždarha), Watikandan (ýyrtyjy haýwan) we Amerikanyň Birleşen Ştatlaryndan (ýalan pygamber) ybarat üç taraply birleşige boýun bolýandygyny görkezýär. 45-nji aýat bu güýjüň soňuny, “oňa kömek etjek hiç kimiň bolmazlygyny”, 41-nji aýatda onuň ýarasynyň sagaldylmagyny, emma 45-nji aýatda onuň ykbalynyň gutarnykly möhürlenmegini öňünden aýdýar.

Miladydan ön 31-nji ýyldaky Aktiý söweşi 25-nji we 26-njy aýatlaryň üns merkezidir; ol Rim imperiýasynyň öz mukaddes ýer-galasyndan başlanan 360 ýyllyk hökümranygyny herekete getirýär. On dördünji aýaty şert goýujy duýduryş hökmünde kabul etmek bilen, on altynjy aýatdan otuz birinji aýatda papalyk Rime geçişe çenli beýan edilýän butparaz Rimiň taryhy butparaz Rimiň doly ugry bolup durýar. Şol ugur üç bölege bölünýär. On altynjy aýatdan ýigrimi ikinji aýada çenli döwür Rimiň gadymy Ysraýylyň üstünden agalyk etmeginiň ugrudyr. Ýigrimi üçünji we ýigrimi dördünji aýatlar Rim imperiýasynyň harby kuwwat bilen bilelikde birleşikler we şertnamalar arkaly basyp alanda ulanan imperiýa gurmak işini görkezýär. Ýigrimi dördünji aýatdan başlap, otuz birinji aýatyň iň soňky beýanatyna çenli bolan ugur iki bölekli bir ugurdyr; ol Rimiň özüni beýgeltýän döwrüni, munuň yzyndan bolsa bir pese gaçyşy aňladýar.

“Bellenilen wagt” 330-njy ýylda 360 ýylyň tamamlanmagydyr. Ýigrimi ýedinji aýatdan başlap, otuz birinji aýatyň soňky jümlesine çenli bolan bölek, ýagny haraba öwrüji ýigrenji hökmünde görkezilen papalyk häkimiýetiniň 538-nji ýylda tagta çykarylan wagtyňy kesgitleýän bölek, iň ýokary hökümranygyň üç yüz altmyş ýyllyk döwrüniň çäginde butparaz Rimiň taryhydyr; şondan soň bolsa, kem-kemden çöküşiň iki yüz sekiz ýyly gelýär.

Şonuň üçin ýigrimi dördünji aýatdaky “wagt” biziň eýýamymyzdan önki 31-nji ýylda günortanyň patyşasynyň demirgazygyň patyşasynyň häkimiýetine goşulmagy bilen başlanýar we 330-njy ýylda demirgazygyň patyşasynyň gündogar we günbatar hökmünde bölünmegi bilen tamamlanýar. 330-njy ýyldan 538-nji ýyla çenli butparaz Rim kem-kemden dargap gidýär. Butparaz Rimiň ýok boluşynyň dürli basgançaklary bilen bagly dürli pygamberlik kesgitlemeleri pygamberligi öwrenýäne Hudaýyň pygamberlik Sözüni tanamaga mümkinçilik berýän pygamberlik daýançlarydyr. Daniýel on birinji bapdaky on dördünji aýatyň ýerine ýetmeginde Rim görnüşi berkarar edýär, we muny amala aşyran ýollarynyň biri hem onuň öz ýykylşy arkaly bolýar. Aýat şeýle diýýär: “hem halkyňdaky talaňçylar görnüşi berkarar etmek üçin özülerini beýgeldiler; emma olar ýykyldylar.”

Haçan-da Rime Kittimiň gämileri tarapyndan hüjüme sezewar edilýär we şondan soň günorta garşy hüjüm edýär, bu ne önküsi, ne-de soňkysy ýaly bolmady; çünki şu ýerden beýläk Rim güýjüniň gaçyp-gutarmagy suratlandyrylýar. Ylham kitabyndaky ýedinji surnaýlaryň ilkinji dörd surnaýy, sekizinji bapda ýerleşip, aýratynlykda Günbatar Rimi ahyrsoňy 476-njy ýyla çenli tamamlanmaga getiren dörd esasy güýji beýan edýär. Görnüş seniň halkyňdaky talaňçylar özülerini beýgeldip, soň hem ýykylanda berkarar edilýär. Pygamberlik görnüşi Rimiň ýykylmagynyň gurluşynyň üstünde şekillendirilýär. Günbatar butparaz Rim 330-dan 538-e çenli ýykyldy. Papalyk Rimi 1798-nji ýylda ýykyldy. Başinji we altynjy surnaýyň taryhynda Gündogar Rim 1453-nji ýylda Osmanly

türkleriniñ eline ýyklydy. Şol üç ýykylma seniñ halkyňdaky talaňçylar tarapyndan berkarar edilýän görnüşiniñ bir bölegidir.

Aýat şeýle diýýär: «Halkyňyň talaňçylary hem röýany berkarar etmek üçin özlerini beýgeldiler; emma olar ýykylarlar». Miladydan öňki 31-nji ýyldan miladynyň 330-njy ýylyna çenli butparaz Rim dünýä üstündäki agalygynda «özlerini beýgeltdi». 330-njy ýyldan 538-nji ýyla çenli butparaz Rim günä adamsynyň Hudaýyň ybadathanasyna oturdylmagy, özüni Hudaý diýip yglan etmegi üçin ýol taýýarlap, ýykylmaga ýüz urdy. 538-nji ýyldan 1798-nji ýyla çenli papalyk häkimiýeti «özlerini beýgeltdi», we 1798-nji ýylda olar ýyklydy. Miladydan öňki 31-nji ýyldan 330-njy ýyla çenli Günbatar Rim imperiýasynyň merkezi bolandygyny «beýgeltdi», we 330-njy ýyldan 476-njy ýyla çenli ol ýyklydy. 330-njy ýylda Konstantin Konstantinopoly Gündogar Rimiň merkezi diýip beýgeltdi, we 1453-nji ýylda Gündogar Rim ýyklydy. Rimiň dürli görnüşlerde görkezilişleriniñ döwürleriniñ her birinde, Rimiň beýgelýän bir döwri, ondan soň bolsa onuň ýyklyşyny görkezýän bir döwür bardyr, çünki «halkyňyň talaňçylary röýany berkarar etmek üçin özlerini beýgelderler; emma olar ýykylarlar».

“Garakçylar” diýip terjime edilen ýewreý sözi, “garakçylar” diýen manydan has-da köküniň esasy manysyna—ýaryp geçmek ýa-da bozmak—golaý gelyändigigi üçin, “bozujylar” diýip terjime edilse has dogry bolar; “garakçylar” diýen many bolsa berk manyda ogrulygy göz önünde tutýar. Bu at diňe bir haryt ogurlaýanlary däl, eýsem araçäkleri, kanunlary ýa-da ähtleri bozýanlary aňladýar. Mukaddes Kitabyň pygamberliklerinde Rim bozujydyr, emma on dördünji aýatda ol “garakçylar” diýip terjime edilendir. Daniel kitabyňyň ikinji babynda Rim demir patyşalykdyr, ýedinji babynda bolsa dördünji haýwan hem Rimdir.

Şundan soň men gije görnüşlerinde gördüm, ine, dördünji bir ýyrtyjy haýwan bardy: ol gorkunç, elhenç we örän güýçlüdi; onuň uly demir dişleri bardy; ol iýäp-parçalaýardy we bölek-bölek edip döwýärdi, galan zadyny bolsa aýaklary bilen depeläp ýok edýärdi; ol özünden öňki ähli haýwanlardan tapawutlydy; we onuň on şahasy bardy. Daniýel 7:7.

Dördünji haýwan — ýagny Rim — «demir» dişlere eýedir, çünki ol ikinji bapda demir hökmünde görkezilen şol bir dördünji patyşalykdyr. Ýedinji aýatda Rimiň dördünji haýwany «parça-parça edýär», we ol parça-parça edeninde, «galan bölegini aýaklary bilen depýär». Rimiň haýwany demir patyşalykdyr, we parça-parça etmek hem-de galan bölegini depmek häsiýeti yzarlama hereketini aňladýar. Gadymy Ysraýyla getirilen yzarlama bir «alamat» boldy.

Mundan başga-da, Reb Hudaýyň buýruklaryny we saňa buýran kadalaryny saklamak üçin Onuň sesine gulak asmadygyň sebäpli, bu näletleriň hemmesi seniň başyňa geler, seni yzarlap ýeter we seni heläk edilýänçä tutup ýeter. Olar saňa we seniň nesliňe ebedilik alamat we täsinlik bolar. Çünki sen ähli zadyň bolçulygy üçin Reb Hudaýa şatlyk bilen we ýürek şadlygy bilen hyzmat etmediň; şonuň üçin Rebbiň saňa garşy iberjek duşmanlaryň hyzmatynda açlykda, suwsuzlykda, ýalaňaçlykda we ähli zadyň ýetmezçiliginde bolarsyň; ol bolsa seni heläk edýänçä boýnuňa demir boýuntyryk salar. Reb ýer ýüzüniň ujundan, bürgüdiň uçuşy ýaly çalt, uzakdan saňa garşy bir milleti getirer; ol seniň düşünmejek dilinde gepleýän millet bolar; ol garrynyň ýüzüni sylaýan-da däl, ýaşlara-da merhemet görkezýän däl. Kanun Taglymaty 28:45–50.

Gadymy Ysraýylyň pitneleri sebäpli olaryň başyna gelen näletler “alamat we täsinlik, hem-de seniň nesliňiň üstünde ebedilik” bolar. Nälet olaryň üstüne “gazaply ýüzli bir millet” arkaly getirilmeli eken. Ýedinji bapdaky “bölek-bölek edip, galany hem depeläp basýan” demir dişli ýyrtýjy hem Aleksandryň şalygynyň bölünmeginden soň ýüze çykýan dördünji patyşalykdyr; Musa bilen bolşy ýaly, Kanun taglymatynda-da şol patyşalyk gadymy Ysraýylyň diline düşünmejek bir millettir. Daniýeliň sekizinji babyndaky Rim patyşalygy gazaply ýüzli bir millettir we başga dilde gepleýän bir millettir.

Indi döwlen şol zat üçin onuň ýerine dört sanysynyň dikeldilişi ýaly, halkyň içinden dört patyşalyk dikeljekdir, emma onuň kuwwatynda bolmaz. Olaryň patyşalygynyň ahyrky döwründe, günäkärler öz ölçegini dolduranlarynda, ýüzü gazaply we syrly sözlere düşünýän bir patyşa dikeljekdir. Daniel 8:22, 23.

“Halkynyň talaýçylary (bozujylary)” görnüşi berkarar edýärler, özlerini beýgeldýärler we ýykylýarlar. Dördünji demir patyşalyk butparaz Rim bolup, özlerini beýgeldýän mahaly in ýokary häkimiýet sürýärdi, emma olaryň ahyrky ýykylşy görnüşi berkarar edýän pygamberlik häsiýetine öwrüldi. Olar bozujylardyr, çünki yzarlama arkaly Hudaýyň halkyny aýak astyna alýarlar.

Biz bu öwrenişi indiki makalada dowam etdireris.